

VZPOSTAVITEV »LOTERIJSKE KOLEKTURE« – PRODAJALNE SREČK V ŽELEZNIKIH

Na strani 31, pod zap. št. 202 Antona Globočnika »zgodovine Železnikov« – iz leta 1867 – je zapisano: »1845 wird in Eisern eine eigene Lotto-Collectur für die Ziehungen in Graz und in Triest aufgestellt«. »1845 se v Železnikih vzpostavi lastna prodajalna srečk za žrebanja v Gradcu in Trstu«.

Pokojnega Andreja Vrhunca, p. d. »ta starega Glavana« sem vedno rad poslušal, ko mi je pripovedoval razne železniske podrobnosti in zanimivosti »iz nekdanjih časov« ... in med drugim tudi to-le: »Pri Dagarin« je bila svoje čase zelo mogočna trgovska in gospodarska hiša. Na njenem pročelju je viselo tudi »do osem orlarjev«; le-ti so pomenili, da so v tej hiši upravičeni izvrševati razne dejavnosti, za katere je bilo potrebno dobiti posebno oblastno dovoljenje – kot npr. prodaja tobaka, razstreliva, poštnih znank idr. poštnih vrednotnic, izvrševanje poštno-postiljonske službe, za prodajanje državnih loterijskih srečk itd.

»Orlar« je bil običajno tabla ovalne oblike, v velikosti ca. 50 × 60 cm, izdelan iz močnejše železne pločevine. Na zadnji strani je bila obešalna kljuka, na prednji pa naslikan dvoglavi cesarsko-kraljevski (c. kr.) črni orel, s kraljevskimi insignijami v krempljih. Po navadi ga je obrobiljal okoli in okoli, bodisi samo na spodnjem robu, napis dejavnosti, kakor sem že predhodno omenil in kot je v nadaljnjem razvidno iz še ohranjenega in prvotnega originala za »loterijsko kolekturo« ... Na Dagarinovi hiši je torej nekoč, ali konkretno vse do leta 1904 visel ta »loterijski orlar« ...

Lastnik »Dagarinove hiše« – Jožef Demšar, je bil rojen leta 1816, umrl pa 1873 v starosti 57 let; ob ustanovitvi »loterijske kolekture« v Železnikih je imel torej okoli 29 let.

Kot sin pomembnega posestnika (glej

nagrobnik takoj na levo ob glavnem vhodu na pokopališče!) je prav gotovo v materialnem in moralnem oziru mogel nuditi vsa jamstva za pridobitev oblastnega dovoljenja za vodenje »loterijske kolekture« ... in 6 let pozneje (1851) prav tako za vodenje novoustanovljenega poštnege urada: To potrjuje dejstvo, da se je poročil s prvo c. kr. poštarico v Železnikih – Alojzijo Klavs, rojeno 1833, umrlo 1904, ki – po priimku sodeč

Dovolilnica Karlu Dolencu iz leta 1905, da sme v Železnikih prodajati srečke »Loterijske kolekture«

– ni bila Železnikarica. Povsem logično je, da je žena, poštna uradnica, s pridom lahko pomagala svojemu možu pri vodenju loterije.

Jožefu Demšarju st. se je iz omenjenega zakona leta 1854 rodil sin Josip (I. C. Demšar), ki je ob starosti 19 let pričakal očetovo smrt ter tako postal njegov dedič.

I. C. Demšar, umrl 1910, je torej prevzel že urejeno gospodarstvo svojega pokojnega očeta in je z gospodarsko tradicijo prav tako uspešno nadaljeval...

Zaradi prenatrpanosti s tako razsežnimi in različnimi gospodarskimi dejavnostmi je I. C. Demšar ob smrti svoje matere (1904) »loterijsko kolekturo« prepustil svojemu očetu Karolu Dolencu, ki jo je nato vodil vse do njene likvidacije v prvih vojnih letih 1914/15, kar je razvidno iz preostalega loterijskega arhiva. Le-ta sam po sebi danes ne bi bil toliko

pomemben, če ne bi bilo vzporedno dokazano, da je bila s tem in na tak način tovrstna dejavnost v Železnikih zaključena, po drugi strani pa ob dejstvu, da se je tudi krajevnemu zgodovinarju Globočniku zdelo omembe vredno, ko že pred več kot 100 leti v svojih zapiskih rojstva »loterijske kolekture v Železnikih« ni prezrl oziroma pozabil omeniti...

»Loterijska kolektura« v krajih kot so npr. bili Železniki, sicer ni mogla biti glavni, temveč je bila samo postranski zaslužkarski posel. Vsekakor pa je potrebno omeniti, da se je od vsakega kolektanta tj. nosilca oblastnega dovoljenja zahtevalo moralne kvalitete in ustrezno izobrazbo ter ne nazadnje položitev kavcije bodisi v gotovini, v oblastno priznanih obveznicah in podobno. Prav tako je kolektant obvezno moral razpolagati tudi z ustreznim poslovnim prostorom, ki je moral biti opremljen na šalterski (okenski) način. Za delo pri šalterju so bili določeni poslovni dnevi in poslovne ure. Sicer pa se je poslovanje odvijalo nekako takole:

Stranka, ki je prišla »v loterijo«, se je ustavila pri okencu, ob katerem je bila obešena vrečica. V njej so bile na lesenih, okroglih podložkih izpisane številke od 1 do 90; to so bile takozvane stavne številke in vsakdo jih je izvilkel pač toliko, za kolikor denarja oziroma na kar je po »lotto-tarifi« želel staviti: na polovično ali na celo ambo, ali pa na terno.

Izvlačene številke za stavo na katero od obeh amb ali na terno, je loterijski uslužbenec zabeležil na uradne stavne listke, katerih original je dobil igralec (srečka!), kopija pa je ostala pri loteriji. Po roku, določenem za vsako »loterijsko kolo«, je vodja kolekture poslal kopije stavnih listkov na loterijsko centralo, tj. v Gradec ali v Trst, torej na tisto centralo pristojne glavne kolekture, na katero je igralec stavil (igral). Po tej proceduri so bile nato vse loterijske kolekture po izvršenem žrebanju uradno obveščene o zadetkih, igralci pa so potem z izobešenih »naznanilnih tabel« lahko sami kontrolirali: če, kaj in koliko »so zadeli«. V pozitivnih primerih je bilo po predložitvi

Izžrebane številke loterijske kolekture

»stavnih listkov« začetek mogoče dvigniti kar v loterijski kolekturi...

Na loteriji se je torej tudi že v tistih časih igralo po principu: Čim več riskiraš, tem več (lahko) profitiraš ali pa – zgubiš... Za nekaj prihranjenih »krajcarjev« sem tudi sam parkrat »zadel« po nekaj »zehsarjev« ..., mnogim pa je bilo nagib za stavo tudi vražjeverstvo – kot npr. »Trampuh« (Traum-Buch) – sanjska knjiga, drugi so spet ujeli pajka-križevca, ga spravili v škatlo, kamor so pred tem natrosili majhne kvadratne papirnate lističe, na katere so bile zapisane številke od 0 do 9... in če je nekatere

med temi pajek od vlekel v svojo mrežo, je bil to že zadosten povod za stavo itd....

Stava v loteriji – v smislu prej povedanega, je bila predvsem namenjena za nižji sloj, tj. za manj petične. Vendar pa so bile tudi že pred 100 in toliko leti v prometu prav tako še dražje srečke, kot npr. zloglasni »turški losi« in podobno... iz česar sledi, da so tako nekoč kot dandanašnji, na takšen ali drugačni način ljudje »iskali srečo« ... in mnogim med temi po starem reku: »Vsak je svoje sreče kovač«.

Drago Dolenc